

- rik — Mayaky Village. Bilyaivka district of Odesa Oblast. [Questionnaire in possession of author]. (In Ukrainian).
15. TRET'YAKOVA, ONYSYA (2016) Spohady Tret'yakovoyi (div. Prus) Onysi 1928 r.n. — *Tret'yakova Onysya's Memories, born in 1928*. (Last name before marriage — Prus). [Questionnaire respondent] s. Avdiyivka Balt's'koho r-nu Odes'koyi obl. — Avdiyivka Village. Balta district of Odesa Oblast. [Questionnaire in possession of author]. (In Ukrainian).
  16. NECHYTALYUK, OLEKSIY (2016) Spohady Nechytalyuka Oleksiya Fedorovych 1924 r.n. — *Nechytalyuk Alexei's memories, born 1924*. [Questionnaire respondent] s. Karmelyukove Lyubashivs'kyy rayon Odes'koyi obl., 2016 rik — Karmelyukove Village. Lyubashivka district of Odesa Oblast. [Questionnaire in possession of author]. (In Ukrainian).
  17. BUKOVSKIJ, V. (1998) Gor'kaja pravda. Istoricheskij ocherk sela Bicilovo i rajona — *Bitter truth. Historical sketch of the village of Bicilovo and the district*. Razdel'naja: V. i. (In Russian).

Надійшла до редакції 6 березня 2017 р.

УДК 069.1(477.87)

В. В. Палинчак-Кутузова

**ІДЕОЛОГІЯ В МУЗЕЇ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)
ЧАСТИНА II. МУЗЕЙ У ДЗЕРКАЛІ ПАТРІОТИЗМУ
(З 1989 р. ПО СЬОГОДНІ)**

Палинчак-Кутузова Василина Василівна, аспірант кафедри історії України УжНУ, провідний науковий співробітник сектору історії відділу краєзнавства Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького, e-mail: am-sher@meta.ua

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна

АНОТАЦІЯ

Питання ідеологічного виховання населення у всі часи було важливим для державного апарату. Формування у народу любові й поваги до рідного краю, його історії та героїв залишається пріоритетним і в наші дні й для нашої держави. І музеї в цьому відіграють не останню роль. Вони виступають як заклади, метою

яких, окрім науково-дослідницької діяльності, є й діяльність освітня. Це стосується і Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького. У представленій статті проаналізовано форми та методи роботи установи, що сприяють патріотичному вихованню населення. На базі експозицій та виставок, за допомогою різноманітних просвітницьких заходів у музеї показано минуле краю, його культуру та природу. На прикладі документів з архіву музею, статей членів колективу та законодавчих актів охарактеризовано процес зміни експозицій з односторонніх, партійно-ідеологічних на такі, що всесторонньо висвітлюють ту чи іншу подію або історичну епоху. Серед усього іншого також розглянуто сучасні методики та технології побудови експозицій, які спрямовані на покращення експозиційної діяльності музею та її відповідність завданням патріотичного виховання відвідувачів.

Ключові слова: музей; патріотичне виховання; експозиція; методика; історія.

В. В. Палинчак-Кутузова

**ИДЕОЛОГИЯ В МУЗЕЕ: ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ,
БУДУЩЕЕ (НА ПРИМЕРЕ ЗАКАРПАТСКОГО
КРАЕВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ)
ЧАСТЬ II. МУЗЕЙ В ЗЕРКАЛЕ ПАТРИОТИЗМА
(С 1989 г. ПО СЕГОДНЯ)**

Палинчак-Кутузова Василина Васильевна, аспирант кафедры истории Украины УжНУ, ведущий научный сотрудник сектора истории отдела краеведения Закарпатского областного краеведческого музея им. Т. Легоцкого, e-mail: am-sher@meta.ua

ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
пл. Народная, 3, г. Ужгород, 88000, Украина

АННОТАЦИЯ

Вопрос идеологического воспитания населения во все времена был важным для государственного аппарата. Формирование у народа любви и уважения к родному краю, его истории и героям остается приоритетным и в наши дни и для нашего государства. И музеи в этом играют не последнюю роль. Они выступают как учреждения, целью которых, кроме научно-исследовательской деятельности, является и деятельная образовательная. Это касается и Закарпатского областного краеведческого музея им. Т. Легоцкого. В представленной статье проанализированы формы и методы работы учреждения, способствующие патриотическому воспитанию населения. На базе экспозиций и выставок, с помощью раз-

личных просветительских мероприятий в музее показано прошлое региона, его культура и природа. На примере документов из архива музея, статей членов коллектива и законодательных актов охарактеризован процесс изменения экспозиций с односторонних, партийно-идеологических на такие, что всесторонне освещают то или иное событие или историческую эпоху. Среди всего прочего также рассмотрены современные методики и технологии построения экспозиций, направленных на улучшение экспозиционной деятельности музея и её соответствие задачам патриотического воспитания посетителей.

Ключевые слова: музей; патриотическое воспитание; экспозиция; методика; история.

V. V. Palynchak-Kutuzova

IDEOLOGY IN THE MUSEUM: PAST, PRESENT, FUTURE STATES (ONT THE TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM EXAMPLE)

PART II. MUSEUM IN THE MIRROR OF PATRIOTISM (FROM 1989 — TO PRESENT PERIOD)

Palynchak-Kutuzova Vasylyna Vasylivna, Ph.D. student at the History of Ukraine Department of UzhNU, leading researcher of Local History Department History Sector at the Transcarpathian Local History Museum named after T. Lehoczky, e-mail: am-sher@meta.ua.

Uzhhorod National University,
3, Narodna Square, Uzhhorod, 88000, Ukraine

ABSTRACT

The ideological education issues at all times was important to the State «machine». Formation amidst the population of love and respect for the native land its history and heroes remain a priority still nowadays and for our state. And museums role in that process is one of significant ones. They act as institutions, whose purpose in addition to research activities, refers to the educational activities. Ampng others this principle also applies to the Tivodor Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. The article analyses forms and methods of activities carried out by the institution, contributing to the patriotic education of the population. On the basis of the exhibitions and exhibitions in the various educational activities the Museum shows the past of the region, its culture and nature. Through the example of documents from the Museum archives, its staff articles and legislative acts characterised is the process for changing expositions from an unilateral, party-ideological approach to this one that

comprehensively covers a particular event or historical epoch. Among other issues the article deals with modern methods and technologies of expositions structuring, aimed at improving this field of the Museum's activity and its compliance with the tasks of patriotic education of visitors.

Key words: *Museum; Patriotic education; exposition; methodology; history.*

(Продовження. Частина 1 див.: Інтелігенція і влада. Серія: Історія. — Одеса: Екологія, 2016. — Вип. 34. — С. 136–153).

У наш час особливо актуальним є питання ідеологічного виховання. Ми живемо не в радянські часи, коли під цими словами розуміли муштрування в душі сліпого наслідування рішень та постанов багаточисельних з'їздів і пленумів партії. Та тим не менш, важливим і потрібним є формування у нашого народу любові й поваги до рідного краю, його історії та героїв. Музеї в цьому відіграють не останню роль.

Друга частина статті «Ідеологія в музеї: минуле, сучасне, майбутнє (на прикладі Закарпатського краєзнавчого музею)» присвячена якраз тій ролі, яку цей заклад відіграє в ідеологічному вихованні населення. Тому поставлені наступні завдання: визначити напрями та форми пропагандистської роботи у музеї, показати, як змінилося висвітлення історії краю у порівнянні з минулими роками, та проаналізувати новітні методи роботи музею.

Дане дослідження побудоване на основі внутрішніх документів музею (програми, плани роботи та звіти про роботу) [3; 5–9], а також із використанням статей членів колективу [1; 2; 4; 14; 18], які розповідають про історію та діяльність установи. Ще одним джерелом інформації виступає власний сайт музею, на якому висвітлюються найрізноманітніші події із життя закладу [10–13]. Не менш важливими є і документи державного рівня, а саме закони [20], які регулюють діяльність, у тому числі й музейної сфери.

Новий етап у діяльності музею розпочався наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років. Він пов'язаний з тими змінами, які відбувалися у ті роки на геополітичній карті світу. Після розпаду СРСР і створення на його руїнах нових незалежних демократичних країн відбувся відхід від заідеологі-

зованості та класовості. Ці перетворення відбувалися і в музейній сфері, у тому числі й у Закарпатському краєзнавчому музеї. Вони проявилися у демонтажі експозицій, побудованих на принципах класовості, партійності, історії краю в часи тоталітарного режиму. Увага науковців передусім зверталася на вивчення аспектів минулого Закарпаття, але вже не через призму вимог партії. Виникла потреба у розробці нових концепцій, будівництві нових експозицій [1, с. 18]. У 1988–1989 рр. було розроблено «Програму діяльності Закарпатського краєзнавчого музею на час закриття і створення нової експозиції (1989–1992 рр.)». Тоді ж було підготовлено і тематико-експозиційний план побудови нової експозиції. Ці розробки значною мірою були звільнені від ідеологічної кон'юнктури і передбачали створення музею на базі вартісних речових і документальних пам'яток археології, історії, етнографії й природи краю [2, с. 21]. Відповідно до «Програми діяльності Закарпатського краєзнавчого музею...» «головним завданням колективу музею на час закриття (1989–1992 рр.) буде створення нової експозиції, яка відповідала б сучасним вимогам, відзначалася науковістю, оригінальністю і високим рівнем художнього оформлення. У зв'язку з цим зусилля наукових і господарських працівників будуть спрямовані на вирішення різноманітних питань по створенню експозиції. Сюди входить: реставрація приміщень головного корпусу, детальне вивчення фондів зібрань Закарпатського краєзнавчого музею... вивчення існуючої краєзнавчої літератури, робота в державних архівах, активний збір експонатів, підготовка наукових розробок, архітектурно-художнього і технічного вирішення, замовлення і виготовлення експозиційного обладнання і меблів, технічних засобів, оформлення і відкриття експозиції» [3, арк. 2]. Незважаючи на відсутність з боку держави фінансової підтримки, керівництву музею вдалося за рахунок спецкоштів та інших джерел провести необхідні роботи у приміщеннях замку для побудови стаціонарної експозиції та виставок [1, с. 18]. Відповідно до «Програми діяльності...» кожен відділ повинен був розробити проект нової експозиції та відібрати необхідні експонати з фондів музею. Між співробітниками музею розподілялися наукові теми досліджень «з метою раціонального розподілу обов'язків... по створенню експозиції (вивчення фондів зібрань, архівних дже-

рел, відповідної літератури, збір експонатів, участь у складанні відповідної наукової документації і т. д.)» [2, арк. 6].

90-ті роки минулого століття для колективу музею були часом нелегких випробувань, коли практично самотужки доводилося виживати без належного державного фінансування і підтримки. Проте наукові співробітники установи намагалися не лише зберігати, але й поповнювати музейні фонди і колекції, створювати нові експозиції, наполегливо займатися науковою, дослідницькою та методичною роботою [4, с. 9]. Як свідчать плани роботи та звіти про роботу Закарпатського краєзнавчого музею за перші роки незалежності України, потрібно було підготувати наступні довідки та реферати: «До питання про зародження та діяльність скаутських та пластунських молодіжних організацій на Закарпатті у 20–30-х рр.», «До питання про діяльність організації «Карпатська січ» 1938–1939 рр.», «Діяльність музеїв краю у 1-й пол. XX ст.» [5, арк. 2], «Історія Ужгородської духовної семінарії», «Міжконфесійні відносини на Закарпатті в 20–30-х рр. XX ст.» [6, арк. 2], «З історії торгівлі в Ужгороді в 20–30-х роках (на матеріалах фондів і бібліотеки музею)», «З історії збирання українського пісенного фольклору на Закарпатті» [7, арк. 2], «Бібліографія публікацій з історії і культури Закарпаття кінця XIX — 20-х рр. XX ст. в газетах «Наука», «Свобода», «Нова Свобода» [8, арк. 2], «Особливості народного одягу українців Закарпаття південно-західних районів» [9, арк. 3] та багато інших. Вони були вже позбавлені заідеологізованості та однобокості, притаманної статтям радянських часів.

Саме у 90-ті роки зусиллями музейних ентузіастів, зокрема відділу історії, були започатковані ювілейні виставки, присвячені пам'яті видатних закарпатців: будителя і просвітителя Олександра Духновича, єпископа-мученика Теодора Ромжі, письменника Василя Гренджі-Донського, краєзнавця Петра Сиви, героїв Карпатської України та ін. [4, с. 9]. Втім на початку третього тисячоліття ситуація змінилася. Покращення фінансування дало можливість науковим співробітникам детальніше займатися з дослідженнями, готувати більше нових виставок та експозицій. Проводилися краєзнавчі дослідження сіл, організовувалися конференції, видавався науковий збірник музею, публікувалися краєзнавчі статті у місцевій періодиці

тощо. За роки незалежності було побудовано чимало експозицій та виставок з фондів збірок музею. Серед них: «Ікони і стародруки XVII–XVIII ст. (автор Шевніна Т.), «Старовинні меблі» (Філіп Л.), «Древній замок над Ужем» (Кобаль О.), «Художнє литво» (Джахман М.), «Холодна і вогнепальна зброя XVI — поч. XX ст.» (Кобаль О.), «Закарпаття між двома світовими війнами (1914–1939 рр.)» (Джахман М.). Відвідувачі музею також мали можливість ознайомитися із тимчасовими виставками: «Стара фотографія» (Філіп Л.), «Тільки раз у році Великдень» (Русин В. і Кобаль О.), писанки народної майстрині Йожини Ільїної (Шостак В.), до 175-річчя Т. Легоцького (Кобаль Й.), «Природа очима дітей» (Джахман Р. і Бучмей О.) та ін. [1, с. 19]. Окрім того, співробітниками музею постійно проводяться заходи до визначних дат з історії держави та краю, релігійних свят [10–12], ювілеїв відомих осіб [13] тощо. Подібна науково-дослідна та експозиційна робота несе в собі й ідеологічне підґрунтя: вона має на меті виховання у місцевих жителів любові до рідного краю, його історії, культури та природи й ознайомлює з ними туристів з інших регіонів України та з-за кордону. У квітні 2002 р. з метою патріотичного й естетичного виховання підростаючого покоління науково-освітнім відділом музею започатковано цикл заходів «Музейна просвіта». До нього ввійшли лекції, тематичні екскурсії та заняття з використанням оригінальних експонатів з музейного фонду [14, с. 401].

Поруч із цим наукові співробітники музею беруть активну участь у конференціях як України, так і зарубіжних країн. До прикладу, Орос І. виступив з доповідями на науковій конференції, присвяченій Міжнародному дню музеїв у м. Харкові та на VI науково-практичній конференції з історичного краєзнавства в Луцьку, а Шостак В. — з доповіддю «Традиційні музичні інструменти і їх вплив на формування локальної народної музики» у Львові [15, арк. 3]. Завідувач відділу археології Кобаль Й. постійно бере участь у міжнародних наукових конференціях у Німеччині, Польщі, Угорщині, Словаччині та Румунії. Представником музею на конференції молодих орнітологів України та на зборах Українського товариства охорони птахів, які відбулися у березні в Києві, був науковий співробітник відділу природи В. Боднар [16, арк. 3]. Федака П., Філіп Л. та Орос І. брали участь у міжнародній науковій

конференції «Карпатська Україна: національне відродження. Політичний розвиток. Персоналії (до 60-річчя Карпатської України)» [17, арк. 4]. З 6 по 27 липня 2007 р. співробітники музею Федака П. М., Русин В. І. та Мясичева О. Г. у складі делегації музейних співробітників за програмою «Громадські зв'язки з метою вивчення досвіду роботи музеїв США, методів і форм донесення історико-культурної інформації до населення через музей» побували в США [1, с. 20]. Вони відвідали 24 музейні установи з метою вивчення досвіду та новинок музейної справи цієї країни та розробили програми дій із практичним підтекстом Закарпатської області у своїх музеях [18, с. 13]. У 2008 р. музей взяв участь у Всеукраїнському музейному фестивалі «Музей третього тисячоліття» і став його лауреатом [1, с. 21]. Поруч із науковою метою участь у конференціях дала можливість співробітникам музею ознайомитися із досвідом колег, а також пропагувати діяльність власної установи за межами Закарпатської області.

Новий етап у боротьбі із залишками комунізму, у тому числі й в музеї, розпочався із прийняття пакету «декомунізаційних» законів, ухвалених 9 квітня 2015 року [19] та підписаних 15 травня 2015 року Президентом України Петром Порошенком. Один із законів із цього пакету дозволяє відображати радянську епоху в музеях [20, с. 18], тематичних виставках, а також у наукових монографіях та навчальних підручниках, однак лише за умови, що це не призводить до заперечення злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр. [21]. Підлягає перегляду та зміні й концептуальний підхід до побудови тих же експозицій і використання експонатів часів СРСР. Пов'язано це з тим, що до цих пір у деяких музеях прослідковується так званий «советський» підхід до експозиційної діяльності.

Відповідно до закону співробітники Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького здійснили перегляд та ревізію виставок та експозицій, а також фондів зібрань з метою виявлення та вилучення неналежного використання комуністичної символіки. У ході цієї перевірки було вилучено або змінено саме трактування деяких експонатів чи фрагментів експозицій. Певних трансформацій зазнала і сама концепція та методика їх побудови — було відкинуто ті залишки «совет-

ського» способу відтворення історичних подій, які ще жеврліли в музеї. Головним чином це було пов'язано із тим, що в музеї трудяться ще чимало представників старої генерації музейників, які звикли працювати, так би мовити, «по старинці». Та з кожним роком їх методи роботи все більше старіють, втрачають актуальність, життєздатність та конкурентоздатність. Їм на зміну приходять нові — сучасні, інтерактивні, які перетворюють експозицію чи виставку не просто у мертве експозиціонування предметів, а у цікаву розповідь про події чи постаті й здатні привабити відвідувача до музею. Таке «омолодження» й осучаснення роботи музею покликане не лише залучати все нових і нових візитерів, а й більш різносторонньо та глибоко показувати найрізноманітніші аспекти історії та культури, розкривати раніше незвідані сторінки минулого краю.

Як бачимо, за роки незалежності ЗОКМ ім. Т. Легоцького пройшов шлях відходу від радянських методів експозиційної діяльності, односторонньої концепції висвітлення історичних подій через призму партії до всебічної, детальної розповіді про минуле із використанням новітніх методів та технологій. Звичайно, не обійшлося без труднощів, та їх врешті-решт було подолано і тепер музей виступає як заклад, що приваблює туристів до пізнання історії та культури краю.

Література та джерела

1. Філіп Л. З історії Закарпатського краєзнавчого музею // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Ужгород: ІВА, 2010. — Вип. 9–10. — С. 10–25.
2. Федака П. Закарпатський краєзнавчий музей на відтинку своєї півстолітньої історії (Доповідь на пленарному засіданні науково-практичної конференції, присвяченій 50-річчю заснування Закарпатського краєзнавчого музею, 22 червня 1995 року) // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Ужгород: Карпати, 1996. — Вип. 2. — С. 5–22.
3. Програма діяльності Закарпатського краєзнавчого музею на час закриття і створення нової експозиції (1989–1992 рр.). — 12 арк.
4. Шеба В. С. Скарбниця пам'яток і спадщини народної (до 70-ліття Закарпатського краєзнавчого музею) // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Ужгород: ІВА, 2015. — Вип. 14–15. — С. 5–11.
5. Архів Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького (Далі Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького). Річний план роботи на 1992 р. — 2 арк.

6. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний план роботи на 1993 р. — 2 арк.
7. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний план роботи на 1994 р. — 2 арк.
8. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний план роботи на 1995 р. — 2 арк.
9. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний план роботи на 1995 р. — 3 арк.
10. Ой, хто Миколая любить [Електронний ресурс] // Закарпатський краєзнавчий музей : офіційний веб-сайт. — Режим доступу до ресурсу: http://www.zkmuseum.com/2015/12/blog-post_19.html
11. Виставка «Різдво на Іршавщині» [Електронний ресурс] // Закарпатський краєзнавчий музей : офіційний веб-сайт. — Режим доступу до ресурсу: http://www.zkmuseum.com/2016/12/blog-post_13.html
12. «Писанка — Всесвіт на долоні» [Електронний ресурс] // Закарпатський краєзнавчий музей : офіційний веб-сайт. — Режим доступу до ресурсу: http://www.zkmuseum.com/2016/04/blog-post_28.html
13. Ювілейна виставка Петра Петровича Сови «In memoriam» [Електронний ресурс] // Закарпатський краєзнавчий музей : офіційний веб-сайт. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.zkmuseum.com/2014/07/P-P-Sova-In-Memoriom.html>
14. Русин В. Літопис Закарпатського краєзнавчого музею (2000–2010) // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Ужгород: ІВА, 2010. — Вип. 9–10. — С. 400–410.
15. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний та статистичний звіт про роботу музею за 1993 р. — 3 арк.
16. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний та статистичний звіт про роботу музею за 1998 р. — 3 арк.
17. Архів ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Річний та статистичний звіт про роботу музею за 1999 р. — 4 арк.
18. Юричка І. Досвід музеїв США — в практику роботи музейних закладів Закарпаття // Трибуна. — 2007. — 18 серпня, № 60. — С. 13.
19. Червоненко В. Рада ухвалила «декомунізаційний пакет» [Електронний ресурс] / В. Червоненко // BBC-Україна. — 2015. — 9 квіт. — Режим доступу до ресурсу: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150409_communizm_ura_vc
20. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015 року № 317-VIII // Голос України. — 2015. — № 87 (6091), 20 трав. — С. 17–19.
21. Онисько О. Українці здали комунізм у музей [Електронний ресурс] / О. Онисько // Zaxid.net. — 2015. — 9 квіт. — Режим доступу до ресурсу: http://zaxid.net/news/showNews.do?ukrayintsi_zdali_komunizm_u_muzei&objectId=1347383

REFERENCES

1. FILIP, L. (2010) Z istoriyi Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu. — From the history of the Transcarpathian Local History Museum. In: Naukovyi zbirnyk Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu — *Scientific collection of the Transcarpathian Local History Museum*. Issue IX-X. Uzhhorod: «IVA». pp. 10–25 (In Ukrainian).
2. FEDAKA, P. (1996) Zakarpatskyi krajeznavchyi muzei na vidtynku svoiei pivstolitnoi istorii (Dopovid na plenarnomu zasidanni nauko-vo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 50-richchju zasnuvannia Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu, 22 chervnia 1995 roku) — Transcarpathian Local History Museum on a segment of its fifty-year history (Report at the plenary meeting of the research and practical conference devoted to the 50 anniversary of the establishment of the Transcarpathian Local History Museum, 22 June 1995). In: Naukovyi zbirnyk Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu — *Scientific collection of the Transcarpathian Local History Museum*. Issue II. Uzhhorod: «Karpaty». pp. 5–22. (In Ukrainian).
3. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1989) Prohrama diyalnosti Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu na chas zakryttya i stvorennia novoyi ekspozytsiyi (1989–1992 rr.) — *The program of activities of the Transcarpathian Local History Museum at the time of closing and the creation of new exposition (1989–1992)*. Uzhhorod. (In Ukrainian).
4. SHEBA, V. (2015) Skarbnytsia pamiatok i spadshchyny narodnoi (do 70-littia Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu — The Treasure of monuments and national heritage (to the 70th anniversary of the Transcarpathian Local History Museum. In: Naukovyi zbirnyk Zakarpatskoho krajeznavchoho muzeyu — *Scientific collection of the Transcarpathian Local History Museum*. Issue XIV-XV. Uzhhorod: IVA. pp. 5–11. (In Ukrainian).
5. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1992) Richnyy plan roboty na 1992 r. — *The annual work plan of the Museum at 1992*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krajeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 2 (In Ukrainian).
6. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1993) Richnyy plan roboty na 1993 r. — *The annual work plan of the Museum at 1993*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krajeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 2 (In Ukrainian).
7. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1994) Richnyy plan roboty na 1994 r. — *The annual work plan of the Museum at 1994*.

- In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum p. 2 (in Ukrainian).
8. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1995) Richnyy plan roboty na 1995 r. — *The annual work plan of the Museum at 1995*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 2 (In Ukrainian).
  9. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1995) Richnyy plan roboty na 1995 r. — *The annual work plan of the Museum at 1995*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 3 (In Ukrainian).
  10. TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM OF THE T. LEHOCZKY (2016) Oy, khto Mykolaya lyubyt — *Oh, who loves Nicholas* [Online] Available from: http://www.zkmuseum.com/2015/12/blog-post_19.html. [Accessed: 20th December 2016]. (In Ukrainian).
  11. TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM OF THE T. LEHOCZKY (2016) Vystavka «Rizdvo na Irshavshchyni» — *Exhibition Christmas in Irshava*. [Online] Available from: http://www.zkmuseum.com/2016/12/blog-post_13.html. [Accessed: 20th December 2016]. (In Ukrainian).
  12. TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM OF THE T. LEHOCZKY (2016) «Pysanka — Vsesvit na doloni» — *Pysanka — the universe in the palm of hand*. [Online] Available from: http://www.zkmuseum.com/2016/04/blog-post_28.html. [Accessed: 22nd December 2016]. (In Ukrainian).
  13. TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM OF THE T. LEHOCZKY (2016) Yuvileyna vystavka Petra Petrovycha Sovy «In memoriam» — *Jubilee exhibition P. Sowy «In memoriam»*. [Online] Available from: <http://www.zkmuseum.com/2014/07/P-P-Sova-In-Memorial.html>. [Accessed: 23th December 2016]. (In Ukrainian).
  14. RUSYN, V. (2010) Litopys Zakarpatskoho krayeznavchoho muzeyu (2000–2010) — A chronicle of events in Transcarpathian Local History Museum (2000–2010). In: Naukovyi zbirnyk Zakarpatskoho kraieznnavchoho muzeiu — *Scientific collection of the Transcarpathian Local History Museum*. Issue IX-X. Uzhhorod: «IVA», pp. 400–410. (In Ukrainian).
  15. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1993) Richnyy ta statystychnyy zvit pro robotu muzeyu za 1993 r. — *Annual and statistical report on the work of the Museum during the year 1993*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehots'koho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 3. (In Ukrainian).

16. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1998) Richnyy ta statystychnyy zvit pro robotu muzeyu za 1998 r. — *Annual and statistical report on the work of the Museum during the year 1998*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehotskoho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p.3. (In Ukrainian).
17. ZAKARPATSKYI KRAYEZNAVCHYI MUZEI — TRANSCARPATHIAN LOCAL HISTORY MUSEUM (1999) Richnyy ta statystychnyy zvit pro robotu muzeyu za 1999 r. — *Annual and statistical report on the work of the Museum during the year 1999*. In: Arkhiv Zakarpatskoho oblasnoho krayeznavchoho muzeyu im. T. Lehotskoho — The archiv of the T. Lehoczky Transcarpathian Regional Local History Museum. p. 4. (In Ukrainian).
18. YURYCHKA, I. (2007) Dosvid muzeyiv SShA — v praktyku roboty muzeynykh zakladiv Zakarpattya. — The experience of museums in the United States to the practice of Museum institutions of Transcarpathia. *Trybuna*. 18th August. p. 13. (In Ukrainian).
19. CHERVONENKO, V. (2015) Rada ukhvalyla «dekomunizatsiyniy paket» — *Council adopted the «decommunization package»* BBC Ukraine [Online] 9th April 2015. Available from: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150409__communizm_upa_vc. [Accessed: 19th November 2016]. (In Ukrainian).
20. VERCHOVNA RADA OF UKRAINE (2015) Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 2015 roku № 317-VIII «Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsysts'koho) totalitarnykh rezhy-miv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symboliky» — The law of Ukraine dated April 09, 2015 No. 317-VIII «About the condemnation of the Communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbolism». *Holos Ukrainy — Voice of Ukraine*. 87 (6091). pp. 17–19. (in Ukrainian).
21. ONYSKO, O. (2015) Ukrayintsi zdaly komunizm u muzey — *The Ukrainians have passed communism to the Museum* [Online] 9 april 2015. Available from: http://zaxid.net/news/showNews.do?ukrayintsi_zdali_komunizm_u_muzey&objectId=1347383 [Accessed: 19th November 2016]. (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 27 лютого 2017 р.